Patstelling Saksen-Anhalt zet politiek onder druk

Analyse deelstaatverkiezingen

Achtergrond - 7 september 2026 - Auteurs: Marja Verburg, Wiebke Pittlik

De enorme winst van de AfD in Saksen-Anhalt leidt tot een politieke patstelling in de deelstaat. Ook landelijk heeft de verkiezingsuitslag gevolgen: kan Duitsland nog aan de *Brandmauer* - het cordon sanitaire - vasthouden? De toch al wankele positie van CDU-kanselier Friedrich Merz is verder verzwakt.

Een AfD-regering in de deelstaat is nog steeds een mogelijkheid, al heeft de partij met 39 van de 83 zetels geen absolute meerderheid in het parlement gehaald. De nieuwe en kleine partij Bündnis Sahra Wagenknecht (BSW), de enige die samenwerking met de AfD niet categorisch uitsluit, komt nu in een cruciale positie.

Hoe nu verder?

Het deelstaatparlement moet uiterlijk op de 30e dag na de verkiezingen samenkomen. Dat is uiterlijk op 6 oktober. De deelstaatparlementariërs moeten de minister-president kiezen, maar daar is geen termijn voor. De huidige regering blijft demissionair tot er een nieuwe regering is. Omdat de uitslag tot een soort patstelling heeft geleid, kan het best een tijd duren voor er een nieuwe minister-president wordt gekozen.

Het is gebruikelijk dat de grootste partij na de verkiezingen het initiatief neemt om een regering te vormen. Dat zou de AfD dan moeten doen. Maar de andere partijen - mogelijk op de BSW na - willen niet met de partij samenwerken. In Saksen-Anhalt is de AfD door de binnenlandse veiligheidsdienst Verfassungsschutz beoordeeld als extreemrechts.

AfD-leider in Saksen-Anhalt Ulrich Siegmund heeft voor de verkiezingen gezegd dat hij alleen wil regeren als zijn partij de absolute meerderheid in het parlement heeft. Zondagavond zei hij echter de hand uit te strekken naar partijen die op de belangrijke thema’s zijn beleid willen uitvoeren. Ook co-partijleider van de AfD Tino Chrupalla zei maandag dat de AfD alle partijen uitnodigt om te praten. De populistische BSW, die ook in het parlement is gekozen, zou de AfD aan een meerderheid kunnen helpen. De partij heeft niet uitgesloten dat te doen.

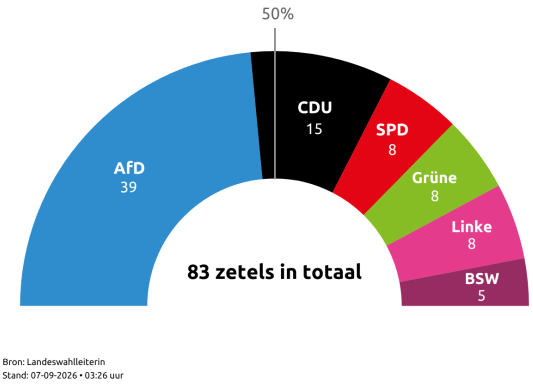

De enige andere optie voor een meerderheidsregering is als alle andere partijen gaan samenwerken: de CDU, de SPD, de Groenen, die Linke en de BSW. Maar dat is zeer onwaarschijnlijk: de CDU wil niet met die Linke regeren - dat is een officieel partijbesluit - en de BSW wil CDU-minister-president Sven Schulze niet aan een meerderheid helpen. Een minderheidsregering zou nog een optie kunnen zijn, maar dat wordt een nauwelijks werkbare situatie.

De CDU in Saksen-Anhalt is zonddag gehalveerd. Schulze heeft maandag laten weten dat zijn partij na de verkiezingsnederlaag geen regeringsopdracht meer heeft in de deelstaat. "Wij zijn nu oppositie. De opdracht een regering te vormen ligt nu bij de AfD."

Ulrich Siegmund heeft al gezegd dat hij nieuwe verkiezingen wil als hij geen regering kan vormen. Dat is een optie, maar daar voelen de andere partijen waarschijnlijk weinig voor. Het besluit voor nieuwe verkiezingen moet het parlement met tweederde meerderheid nemen.

Als de AfD geen absolute meerderheid haalt, heeft ze wel een erg grote fractie met waarschijnlijk meer dan eenderde van de zetels. Dan heeft de AfD de mogelijkheid bijvoorbeeld grondwetswijzigingen te blokkeren of wetten waar tweederde meerderheid voor nodig zijn.

Gevolgen voor landelijke politiek

CDU-fractievoorzitter in de Bondsdag, Thorsten Frei, sprak zondagavond van een “cesuur voor het land”. De druk op de regering-Merz in Berlijn is enorm na deze verkiezingsuitslag. Merz zelf zei maandagmiddag in Berlijn na overleg met de CDU-partijtop dat hij "diep geshockeerd" is. "Ik moet erkennen dat dit de zwaarste verkiezingsnederlaag van de CDU in jaren, in decennia is." Het verkiezingsresultaat moet je accepteren, aldus Merz, zo zijn de regels van de democratie. "Maar gisteren is er niet alleen iets in Saksen-Anhalt veranderd, er is in heel Duitsland iets veranderd." De uitslag moet consequenties hebben, aldus de kanselier, de CDU kan niet zomaar overgaan tot de orde van de dag. Persoonlijke consequenties trekt Merz echter niet. "Opgeven is voor mij geen optie." Hij verzekerde "de mensen in ons land" en "onze vrienden in Europa en in de hele wereld" dat de Duitse instituties "weerbaar en stabiel" zijn. Het hoort bij de democratie dat meerderheden wisselen, aldus Merz, maar één ding staat

volgens hem niet ter discussie: "Dat zijn de regels van onze samenleving en de waarden van onze grondwet." Hij benadrukte het belang van hervormingen in Duitsland.

Veel politici benadrukken dat er iets moet veranderen als de kiezers in Saksen-Anhalt zo duidelijk het vertrouwen hebben verloren. Ook in de andere deelstaten wordt de AfD bij iedere verkiezing groter. Binnen de CDU zal de discussie over de *Brandmauer* - het cordon sanitaire - oplaaien. De partij is intern verdeeld over de vraag of de CDU samenwerking met de AfD moet blijven uitsluiten. Maar ook als de CDU in Saksen-Anhalt met Die Linke samenwerkt, is dat in strijd met het beleid van de partij.

De partijtop van de SPD, coalitiepartner in de bondsregering, zegt te willen luisteren naar haar kiezers en opperde in de diverse talkshows en interviews om bijvoorbeeld de afspraken over een hervorming van de pensioenen opnieuw tegen het licht te houden.

Kiezers

Voor de kiezers was de sociale zekerheid en de vraag of ze met stijgende prijzen de rekeningen nog kunnen betalen het belangrijkste onderwerp bij deze verkiezingen, blijkt uit een kiezersonderzoek door omroep ARD. Voor de AfD-stemmers was immigratie het belangrijkste thema. Maar ook voor hen speelde de sociale zekerheid een belangrijke rol. Opvallend is dat AfD-kiezers in Saksen-Anhalt de AfD als de partij zien die problemen kan oplossen op terreinen die vroeger juist als de klassieke CDU-thema's werden gezien, zoals economisch beleid en binnenlandse veiligheid.

Onvrede met de landelijke politiek is wijdverbreid in Saksen-Anhalt. Kanselier Merz heeft zich in de campagne nauwelijks in de deelstaat laten zien, omdat de CDU in Saksen-Anhalt het regeringsbeleid en de impopulariteit van Merz als een van de oorzaken ziet voor het slechte resultaat.

Dat zoveel kiezers op een extreemrechtse partij stemmen komt ook omdat dat de partij in de ogen van veel kiezers wel enkele rechtsextreme politici heeft, maar in het algemeen toch eerder in het politieke midden staat. Dit meent 87 procent van de AfD-kiezers en toch ook nog 18 procent van de CDU-stemmers. De AfD heeft veel stemmen gekregen van kiezers die eerder niet aan verkiezingen meededen.

De CDU in Saksen-Anhalt van minister-president Schulze had niet alleen te lijden onder de impopulariteit van de regering in Berlijn, maar kampte ook met een desinformatie-campagne. Nepsites van bekende kranten, volgens

veiligheidsdiensten door Russische diensten geïnitieerd, brachten zogenaamde onthullende verhalen over Schulze waarin hij werd beschuldigd van corruptie en kindermisbruik. Op X werden tientallen nepberichten geplaatst met verzonnen citaten van Schulze.

Ook andere lijsttrekkers in Saksen-Anhalt en in de andere deelstaten waar in september verkiezingen zijn, zijn doelwit van deze Matruschka desinfo-campagne. Alleen de pro-Russische partijen BSW en AfD blijft deze laster volgens veiligheidsdiensten bespaard.

Oost-Duitsland

Dat de AfD vooral in Oost-Duitsland goed scoort, heeft verschillende oorzaken. Bij de verkiezingen in Saksen-Anhalt speelde ontevredenheid met de landelijke politiek van de regering-Merz een belangrijke rol. Daarnaast voelen veel mensen in Oost-Duitsland zich achtergesteld bij de rest van het land. Ook in Saksen-Anhalt - een krimpregio waar mensen gemiddeld armer zijn - zien veel mensen zich als 'tweederangsburgers'. Een groot deel van de kiezers voelt bovendien minder binding met de andere, van oorsprong West-Duitse politieke partijen.

Veel Oost-Duitse kiezers kijken anders naar de democratie. Ze zijn doorgaans niet anti-democratisch, maar ze hebben minder op met het West-Duitse politieke systeem dat sinds de eenwording ook in Oost-Duitsland geldt. De AfD weet goed op die onvrede in te spelen. Veel kiezers in Saksen-Anhalt zien de AfD als een partij die voor hen opkomt en hun taal spreekt. De AfD werkt op hun emoties, feiten lijken minder relevant.
Lees ook op Duitslandweb: Waarom Oost-Duitsland massaal AfD stemt (27-2-2025)

Wat kan een AfD-regering?

De deelstaten hebben op gebied van cultuur, onderwijs, media en veiligheid veel autonomie. De AfD kan op die terreinen radicale hervormingen doorvoeren. Ze wil bijvoorbeeld dat scholen leerlingen vaderlandsliefde bijbrengen en het traditionele gezin als voorbeeld uitdragen. De partij wil minder aandacht voor de nazi-periode in de geschiedenisles en daarbuiten. Herinneringscentra zullen minder subsidie krijgen als het aan de partij ligt. Van de regionale omroep MDR wil de AfD af, al kan dit niet zomaar. Subsidies voor maatschappelijke organisaties die niet 'patriottisch' zijn, wil de partij stoppen. Als voorbeeld wordt daar ook de beroemde Bauhaus-kunstschool genoemd. De AfD wil de veiligheidsdienst in Saksen-Anhalt - die de partij als rechtsextreem heeft aangemerkt - hervormen. Als de AfD de regering vormt, kan ze het hoofd van die dienst vervangen.

De uitslag van zondag betekent dat veel instituties in heel Duitsland zich moeten voorbereiden op de mogelijkheid van een AfD-regering. De deelstaten hebben veel overlegorganen om onderling af te stemmen en daar zit in het geval van een AfD-regering straks extreemrechts mee aan tafel. De veiligheidsdiensten zijn zich op dit scenario al aan het voorbereiden. Een minister in Thüringen heeft laten weten dat in dat geval de computersystemen van de Verfassungsschutz een 'Chinese muur' kunnen krijgen zodat de veiligheidsdienst in Saksen-Anhalt niet bij gevoelige informatie kan.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:
https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/68247/patstelling-saksen-anhalt-zet-politiek-onder-druk